

Végül vonatkozva a cikkben fölemlített signaturákra, az a múlt századbeli kolostori könyvtárak rendszere után készülhetett, fölösleges sallanggal megtoldva. A budapesti egyetemkönyvtár a múlt században fölállítatván, a Ferencz-rendiek épületében, a könyvek szintén azon rendszer szerint lettek ottan elhelyezve; ugyanis a szekrényeket (Theca) római számmal jelölték meg, a polczokat (Gradus) alulról fölfelé kis betűvel a. b. egész h—g; az egyes polczokon a könyvek betűrendbe rakattak; természetesen legelsőbben is a betűrend bomlott fel, azután a tudományszakok kevertettek össze-vissza; ezen baj 1875-ig tartott, midőn a sokkal észszerűbb tudományszakok szerinti osztályozást és felállítást fogadták el itt is. A művek darabszáma úgy is megtudható a leltárból; fölösleges tehát azt a könyv sarkán is kitüntetni. Sapienti sat. !*)

*) Tisztelt cikkíró úr ezen közleményét, mely könyvtártani irodalmunkban mozzanatot jelez, czélszerűnek találtuk az Irodalmi Szemléből lapunk hasábjain is lenyomatni. Megjegyezzük azonban, hogy cikkíró úr álláspontja több tekintetben a miénkétől eltér. Elveivel nem értünk mindenben egyet s egyes feltevéseit a könyvtártan és könyvtárisme szempontjából nem tehetjük magunkévá. A nélkül tehát, hogy az egész cikk becéséből valamit levonni akarnánk, fentartjuk magunknak a szerző úrétől eltérő nézeteinket egy külön cikkben alkalmilag elmondani. Szerk.

A MAROSVÁSÁRHELYI HELV. HITV. FŐTANODAI KÖNYVTÁR ISMERTETÉSE.

Koncz Józseftől.

(Vége)

Hártya nyomat és kézirat.

1. Des Erzherzogthums Khärndten, aufgerichte, Mullner, Pecke, Gewicht, Ellen, Und Masz, Ordnung. Ez irás alatt Karinthisa czimere. Anno 1562. A molnárokról 13 levél; a sütőkről 8 levél és egy lap; a mérték- és rőfökről 1 lap, itt megszakad. 4-r. hártýára nyomtatva.

2. Latin biblia a 14-ik század utolsó, vagy a 15-ik század első feléből, hártýára írva. 8-r. ¹⁾)

¹⁾ Lomtárból vette meg e sorok írója pár krajczárral 1860-ban és adta tanoda könyvtárának.

3 hártya tekercs (=volumen, roule, megila) zsidó irással, 7 egyenlő darabból összeragasztva. 4 meter és 50 cm. hosszu, 12 cm. széles. 10 képpel:

1. Mihály angyal. (Micháél=kicsoda olyan, mint az Isten?) A kép derekán levő táblán az isten képét jelölő négy betű: Jud-hé-vavf-hé.

Ezután következik közönséges ima.

2. Áron képe, füstölő edényt tart kezében, mellén tábla az izrael 12 törzsét jelölő drágakövel, fején infula (=micznéfet.)

Az ima folytatása.

3. Gábor angyal képe (Gabriel=erősségem az isten.)

Az ima folytatása és vége.

Kabbalistica, mikép tisztelik az angyalok istent?

Emberfő, az isteni szellem kisugárzása (emanatio) az emberből. Kabbalistica, tiz gömb (=Sphaera) 1. korona; 2. okosság; 3. bölcsesség; 4. magasság; 5. erősség; 6. fényesség; 7. örökkévalóság; 8. dicsőség; 9. erkölcsi világrend alapja; 10. erkölcsi királyság.

Isten tulajdonságai és ígéretei.¹⁾ Jó és rossz angyalok névsora (=nomenclatura.)

Talizmánok (=kamea) Ádám, Éva és a gonosz szellem.

Az angyalok megeskettettek, hogy az embereknek segélyt nyujtsanak és óvják azokat a rosztól.

5. Rafael angyalképe. (Rafáel—gyógyíts isten.)

72 betű ugyanannyi számot jelölve, minden betű után következik egy zoltárvers és minden vers az istennek egy szentnevét foglalja magában.

6. Mózes képe két kőtáblát tart jobbában a 10 parancs-al, baljában a csudatevő vesszőt.

7. Akatriel angyalképe (Akatriel vagy Akasriel=koronám az isten.

8. Uriel (vagy Áriel=világosságom az isten) angyalképe.

¹⁾ Itt következnek latin nyelven e kézirat:

Si quis igitur Solus est, attributa haec terribilis nominis Dei recitare non debet, nisi ordine hoc inverso per resolutionem Alphabeticam - Attbasch, uti hic sequitur, nemini autem occurat superstitionem aliquam sapere, quia illud est conforme legi Evangelicae, ubi duo tres fuerint congregati in nomine meo, ego sum in medio eorum.

9. Petak hie (=kapum az isten) a kegyelem kapuit megnyitó kulcsokkal. (Pesachje.)

10. Ráchmiel (=irgalmam az siten) irgalom angyalképe, mellén keresztbe tett kezekkel imádkozik a bűnös emberekért istenhez.

Kéziratok 250 mű. ²⁾

A kéziratok nem voltak külön választva, hanem a könyvtárba a többi művek közé beosztva szak szerint s ezek némelyike nyomtatásban is meg van.

1. A theologiai könyvek között van 57 mű; fontosabbak ezek: Venema, Vitringa, Schultens, Kirchmeyer stb. theologiai művei; a heidelbergi káté magyarázatja Posaházi Jánostól, Rimaszombati Sámuel, Kaposi Sámuel és Nádudvari Sámuel maros-vásárhelyi tanárok isk. cursusai, Jezsuiták titkos utasítása előkelőbb jezsuiták számára. Kivonatja azon czikkek és diplomáknak, melyek a vallás dolgában n.-magyarországban hozattak 1606—1715-ig. Szathmári Ötvös János naplókönyve 1700.

2. Történelmiek között 53 mű.

Szamosközi, Apór Péter, Bethlen Farkas, Bojthi Gáspár, Kemény János, Rozsnyai Dávid, Szalárdi János, Benkő József, Transilvaniae pars posterior seu specialis, Kovásznai Sándor, Királyi Erdély- és Magyarország története. Cserei M., Székely István, Bethlen Miklós, Forgács Ferencz, Inczédi Pál: *Historica narratio quorundam gestorum Sigismundi Báthori excripta ex Schedis vetustis opera et manu Laurentii Veidenfelden, ecclesiae Michaelis montanae pastoris 1747.*

3. Bölcsészeti 18.

Id. Péterfi Károly bölcsészeti művei 12. Filosofusok és filozofia historiája II—III-ik rész; az első rész megjelent nyomtatásban 1833-ban. Népszerű filozofia, Logika. Metafizika, Jus naturae, Tapasztalati lélektan, Erkölcstan stb.

4. Orvosi kéziratok, naplók Mátyus István, Szotyori József és Péterfi Pál orvosoktól. 16.

¹⁾ 10210—10237-ig az újabb gyarapból kikerült kézirati művek vannak csak; itt pedig be vannak számítva a régi könyvtárba befoglalt kézirati művek is.

5. Vegyes kézirati művek 30.

a) 10213. könyvtári és 1. levéltári szám alatt a sárospataki iskola régi anyakönyve, bőrtáblával. 2 r.

Elöl 46 tiszta levél; ezután következik 1—624 lapra terjedő tulajdonképi anyakönyv; végül megint 52 tiszta levél; hasonlóan a 85-ik lap után egy lap és 5 levél s az 574-ik lap után is 6 tiszta levél.

1—85. lapig terjedőleg a) a sárospataki iskola tanulóinak (studiosi) nevei 1617. január 23—1671. július 24-ig és b) a Gyulafehérvártt beirtottaké 1672 január 17—1701. június 17-ig, következő változatok és megjegyzésekkel:

A 46-ik lap első szélén e jegyzet: »Albae subscripserunt sequentes«; a 2-ik szélén: »Hactenus Patak.« Patakon Sepsi Sámuel volt az utolsó, Fehérvártt Miskolczi István az első bejegyzett.

Az 59-ik lapon 1687. aug. 6-án bejegyzett Kaposi Pál s utána közvetlen ugyanazon aug. hó 28-án beírt Győri Pál neveik között e jegyzés olvasható: »Usque sunt nomina studiosorum Patachino (?) intrantium post secundam exturbationem.«

A 70-ik lapon Ablonczy van beírva utoljára 1701. június 17-dikén.

A 71-dik lapon: »Continuatio seu fragmenta catalogi nobilium studentium Collegii Patakini« jegyzet van s a bejegyzett nevek terjednek a 85-ik lapig.

1617-től 1701-ig ez anyakönyvben befoglalt neveket Pataki Nagy Mihály szedte rendbe és újította meg a régi szakadozott és zavaros anyakönyvből, ¹⁾ ki 1684. ápril 24-én írta be nevét az anyakönyvbe, Fehérvártt a poesis és rhetorica tanítója volt, azután seniorrá tétetett 1688. január 29-én.

Az írás a 67—70-ig terjedő lapok kivételével egy és ugyanaz. Némely nevek után be van jegyezve, hogy hol, mikor és minő állásba jutott az illető. Így p. o. az első lapon, hogy Gönczi S. György collaboratorrá tétetett 1617. május 25-én, ugyanazon év szeptember 6-án seniorrá, végre 1618. június 28-án Szerencsre vitetett s azután Bethlen Gábor fejedelem irnoka lett. A 3-ik lapon: Kaposi L. Istvánt megölte Patakon 1618-ban Szócs Lukács, az iskola szabadságának védelmezéseért.

¹⁾ Anyakönyv 55. lap.

97—134. lap. A sárospataki iskola régi törvényei; Rákoczi György megtalálása és kérésére újból átvizsgálta és bővítette az ekklesia 1621. január 8-án.

Az igazgatók kötelességeiről XXV. pont.

Az alumnistákról XVI. »

Az erkölcsökről XXIX »

A senior kötelességéről II. » továbbá eskü-

formája.

A praebitor, collaboratorok, cantor oeconomus, paedagogusok és custosok kötelességei; a törvény áthágóinak büntetése; könyvtárnok teendői és esküformája s a primariusok esküformája.

135—288. l. Sajátkezü névbeírások vannak 1743-ig; az iskolába belépés ideje nincs kitéve 1630-ig. Itt a legelső név Simándi János, mely a tisztázottban a 4-ik lapon van s utána jegezve 1617. december.

A 182-dik lapon széljegyzetek, egyfelől: »Hactenus Patachini«, másfelől: »Jam. Albae Juliae.«

A mely nevek elől tisztázva vannak, azok itt az eredetiben 201. lapon végződnek Ablonczy Gáspárral 1701. jun. 17.

A 226-ik lapon 1722. ápril 26-án megszakad a közönséges névbeírás és kezdődik a nemeseké 1627-től 1715-ig. 226—257. lap.

257—288. lapokon ismét közönséges névbeírások 1722. máj. 6.—1743-ig.

A 253-ik lapon Szilágyi József 1760. nov. 8-án e széljegyzést tette Vetési Sámuel nevével kapcsolatba hozva: »Ab hoc Samuele Vetési continuatae sunt subscriptiones Titt. Dom. Subscibentium in alio ill. Coll. Albo.« Ez albumról a *δ*) pont alatt bővebben. A continuatoról annyit jegyzünk meg, hogy az ott tisztázott leírása az eredetinek.

289. l. A pataki iskola pártfogói (patroni et patronae.)

291—422. Seniori számadások 1631—1671. szeptember 3-ig Sáros-Patakon; 1672. május 15.—1715. november 27-ig Fehérvárt és 1717. július 11.—1738. május 9-ig M.-Vásárhelytt.

423—438. l. Sajátkezü névalírások 1757. május 24.—1769. június 5-ig.

440—441. l. Pataki iskola pártfogóinak névsora.

442—456. lapon. 1654—1673-ig elő vannak sorolva a patroniumok.

457—463. l. Sárospatak-fehérvári collegium pártfogói névsora és azok adományai 1690—1696-ig.

Ugyanitt a 461-ik lapon van bejegyezve a Keszei pohara is.

465—469. A nemesek sajátkezü névbeírásai 1720. szept. 21.—1763. január 28-ig.

471—490. l. Közönséges sajátkezü névbeírások 1744. jan. 23.—1755. nov. 27-ig.

491—574. l. Könyvek czímtárai. ¹⁾

NB. 504. lapon névbeírások 1756. ápril 3-tól ugyanazon év november 13-ig.

575—624. l. Névbeírások 1769. június 9-től 1800. március 31-ig.

A sajátkezü névbeírások, úgy ezeknek tisztázott másolatai az eddig jegyzettek után időrendbe szedve ekép állanak:

Sajátkezü névbeírások:

1617—1722. ápril 26-ig 135—226. lap.

1722. máj. 6.—1743. december 10-ig 257—288 lap.

1744. jan. 23.—1755. nov. 25-ig 471—490. lap.

1756. ápril 13.— ugyanazon év november 13-ig 504. lap.

1757. május 24.—1769. június 5-ig 423.—438. lap.

1769. jun. 9.—1800. március 31-ig 575—624. lap.

Pataki Nagy Mihály által tisztázott és rendezett másolatja az eredetieknek:

1617. január 23.—1701. június 17-ig 1—70 lap.

1686. július 27.—1701. június 17-ig még egyszer tisztázva vannak a fehérvári 1711-én másolt anyakönyvben 57—65. lap.

1701. június 17.—1800. március 31-ig ugyan a fehérvári anyakönyvben tisztázva másolatban 65—172. lap.

Nemesek sajátkezü névbeírásai:

1627—1715. 226—257. lap, pataki anyakönyv.

1720. szept. 21.—1763. január 28-ig 465—469. l.

1722. március 25.—1767, a fehérvári anyakönyvben 10244. sz. a. 51—56. l.

1768. szept. 12.—1776. március 20-ig ugyanott 47. l.

¹⁾ Lásd elől a sárospataki osk. könyvei.

Nemeseké tisztázva:

1617—1664. ápril 26-ig 71—84. lap, pataki anyakönyvben.

δ) 10,214. k. sz. és 16. levéltári szám alatt a sárospataki oskolának Gyula-Fehérvártt 1711-ben ismét megújított törvényei és anyakönyve. 2-r. Bőrkötésben 1—192. lap s utána ugyanannyi tiszta lap.

5—30. l. Törvények. mint az előbbi a) pont alatt leirt anyakönyv 97—134. lapjain.

31—39. Pótlék a törvényekhez.

41—46-ig újabb szabályok 1777. évről magaviselet, öltözet, magán- és köztanítás, bennlakás és pénzkezelésre vonatkozólag; továbbá: hogy minden togás diák bibliát szerezzzen és szorgalmasan olvassa; »akademiákra ne bocsáttassék senki, mig magát nem kötelezi, hogy a kollegiumnak egy arany ára könyvet hoz.«

47. l. Nemesek sajátkezü névbeírása 1768—1776-ig.

51—56. l. Nemesek sajátkezü beírása 1722—1767-ig.

57—65. l. Tisztázott másolata azon neveknek, melyek a sárospataki anyakönyv 1—70-ig terjedő lapjain már egyszer le voltak tisztázva és rendbe szedve Pataki Nagy Mihály által, 1686. jul. 27.—1701. julius 17-ig lehozva.

65—172-ig tisztázott másolatban azon nevek, melyek a pataki anyakönyvben eredetileg és sajátkezüleg vannak beírva 1701—1800-ig.

174—186 l. A fehérvári és maros-vásárhelyi collegium tanárainak rövid életrajza 1671—1837-ig Buzinkai Mihálytól Török Jánosig.

188. l. A maros-vásárhelyi collegium gondnokainak névsora 1718—1818-ig.

190—192. l. Névjegyzéke a fehérvár-vásárhelyi collegium azon növendékeinek, kik az előbb említett idő folyamában tanárok és orvosok lettek: tanár 23, orvos 15. Beírták nevöket az anyakönyvbe, diákok lettek:

Fehérvártt	649
Maros-Vásárhelytt, 1716. febr. 24-től az egyesü-	
lésig 1718. ápril 30-ig	42
Maros-Vásárhelytt, 1718. ápril 30. egész 1817-ig	1501
	2192 ¹⁾

c) A m.-vásárhelyi iskola (particula) Csulai-féle régi anyakönyve 4084. könyvtári szám alatt. 4-r. bőrkötésben.

1—256. lap; a 146-ik üres lap után 293 tiszta levél és a 208-ik lap után is 28 tisztán hagyott levél.

A könyv táblájának belső lapjára Csulai sajátkezűleg írta:

»Mittit hunc librum in usum scholae M.-Vásárhelyen. Georgius Csulaji superintendens Ecclesiarum Reformatarum in Transilvania existentium.«

Az első levelen e czimirat: »Liber scholae Marus-Vásárhellyensis, in quo nomina docentium et discentium annotantur. Anno Domini 1653 die 4 a mensis martii.«

A czimlevél 2-ik lapján Fogarasi Mátyás²⁾ és Hunyadi Pál³⁾ igazgatók jelmondatai.

1—2. l. Tétélek (Thesis) a jogtanból, kiadta megvitátás végett tanítványainak Fogarasi Mátyás igazgató, 1664. júniusban, midőn a törvényeket magyarázta. Meg vannak nevezve a vitatkozók is, mint Csernátoni T. István senior és első segédtanító (collaborator) a héber- és hellennyelvben, Zaláni Miklós 2-ik segédtanító a syntactica- és poëtica osztályban; továbbá háromszáz neutralista. Ezek mint opponálók, Zágoni Péter 4-ik segédtanító a rudimenta osztályban, egyszersmint contrascriba és Gidófalvi Basil 3-ik segédtanító az etymologia osztályban, mint felelők (respondentes).

3. lap. Elő van adva Fogarasi Mátyás rector beigtatása 1662. május 22-én. Tanított előbb etymológiát és syntaxist, ezek

¹⁾ 1818. jun. 30—1853. jul. 2-ig subscribáltak 1492. 1861. jun. 30.—1877. jul 4-ig 552. 1854—1860-ig tiltva levén a subscriptio, hiányzik a beírás a subscriptionalis anyakönyvben. A vizsgai kimutatásokból összeszámítva 171-en maradtak ki. Így 60 év alatt 1818—1877-ig diákok lettek 2215-en.

²⁾ 1662. máj. 22.—1665. ápril 23-ig igazgató.

³⁾ 1665 ápril 28.—1667. ápril 23-ig igazgató.

bevégezése után tanítókat állítván ezen tárgyak a előadására, ő maga poésist és rhetorikát kezdett tanítani. Miután ezeket is bevégezte, tanítókat állított megint azok tanítására. Ezekhez hozzáadta a technikát, catechesist; az auctorok közül Terentius Christianust, Virgilius evangelizanst, néhány zsoltárt Buchananból, a profan Virgiliusból is némely helyeket; Amesius beszédét (paraeneticam), valmint héber- és hellennyelvet. Később ezek előadására is tanítókat állítván, maga logikát kezdett tanítani.

5—6. l. Tanrend 1663-ban; az órák beosztása az egyes osztályokban. Osztályok: 1. Classis rudimentaria. 2 cl. etymologicae. 3 cl. syntacticae et poeticae. 4 cl. rhetoricae, logicae et theologiae.

7—8. lap. Tételek a theológiából 1664-ben Fogarasi Mátyástól.

11—36. l. Az iskola újból összegyűjtött törvényei I—XII.; a törvény áthágóinak büntetése I—XII.; Senior kötelességei I—VI.; Contra scriba kötelességei I—IV.; Oeconomus kötelességei I—V. és függelék.

37—43. l. A diaecesis seniora (esperes), a vásárhelyi papok és polgárok s a rektor és tanulók között 1652-ben támadott viszály kiegyenlítése (complanatio) I—XV. p. ')

44—49. l. Fogarasi Mátyás bekörzöttő beszéde, melyet tartott először 1659. május 22-én, midő a deési iskola rectorátját fölvette; másodszor 1662-ben május 22-én, mikor a maros-vásárhelyi iskolában az igazgatói hivatalt elfoglalta.

51—155. l. Tulajdonképi anyakönyv 1653—1715-ig.

147—234. l. Szerződések, kötlevelek, (credentiales) másolatban.

235—248 l. Az iskola részére adott könyvek katalogusa megújítva 1653-ban.

249—256. l. Az iskola részére tett adományok és egyéb segélyek.

d) A maros-vásárhelyi iskola törvényei. A helyesírási hibáktól újból megtisztította és leírta Gidófalvi Balázs rector 1674-ben. 2-r. 1—86. l., bőrkötésben, 3835. k. szám alatt.

1) Lásd a 3835. sz. a. könyv 55—64. lapjain is.

1—6. l. Czim és az ó-klassikusokból vett jelmondatok a törvényekre vonatkozólag.

7—17. l. Törvények I—XII. p. a.

18—27. l. A törvényáthágók büntetése I—XII. p. a.

28. l. Epilogus.

29—43. l. Senior, contra-scriba, oconomus, collaborator, explorator és szakács kötelességei.

44—54. l. Függetl. Senior és contra esküformája. Az iskola új tagjai, a Bethlen János alumnusai közé felveendő tagok és az esküdtek részére kötelezettségi formula.

55—64. Az 1652-ben támadott vizsály kiegyenlítése I—XV. p. ¹⁾

66. l. Követek (legatus) esküformája.

67—85. Az iskola könyveinek czímtára. írta Kis-Éri György-rector 1707-ben.

e) 4083. k. sz. a. A maros-vásárhelyi iskola any a könyve. 4-r. 1—144. lap, a 68-ik lap után 32 levél tiszta.

102-ik » » 5 » »

142-ik » » 50 » »

Foglalatja :

1—55. l. Az iskola törvényei, újból leirattak Kis-Éri György rectora alatt 1702-ben, a *d.* pont alatt leirt 3835. szám a. könyv 1—54. lapjaival egyezőleg. Hozzá van adva még a gyakornokok elnökének irott esküforma.

57—63. l. Az iskola tagjainak névsora 1703—1718-ig Erdődi V. István, Szentsimoni János, Kis-Éri György és Köpeczi Mihály rectorok idejében. ²⁾

64. l. Ez anyakönyvet az egyesülés után 1718-on kezdve a patronusok nevei megörökítésére és adományaik feljegyzésére fordították s 65—68. lapokon ugyanezek vannak följegyezve.

71. l. Seniorok névsora 1700-on kezdve 1715-ig.

77. l. Contra-scribák névsora ugyanazon idő alatt.

83. l. Juratusok névsora » » »

87—142. l. A fundatiókról való számolásnak normája. 1768; előjárásági határozatok a törvényes viselet- vagy ruháról 1764; a könyvtár részére leendő könyvvásárlásról 1774; a collegium-

¹⁾ Lásd a *c.* alatt leirt anyakönyv 37—43. lapjain is.

²⁾ Lásd a *c.* alatt leirt 4084. sz. anyakönyv 137—145. lapjain is.

beli korcsmára gondot viselőnek fizetése a nyereségnek $\frac{1}{8}$ -ad része, a papirosárulónak pedig a nyereség $\frac{1}{5}$ -öd része legyen; temetésre az alsó 4 osztály apró, erőtelen, kicsiny gyermekei sáros és rosz időben ne vitessenek, hanem csak az erősebbeki Gyakornokok elnökeinek (praeses frequentantium) esküformája és számadásai 1728—1773-ig.

144. l A parajdi sóbányától a collegiumnak évenként jární szokott 32 mázsa só rendes taxája.

f) 10214^a sz. a. A n y a k ö n y v (liber memorialis) 1777- - 1831. nov. 16-ig terjedőleg 1—252. lap, 2-r.

A grófok, bárók, köznemesek sajátkezüleg irták be neveiket; a nem nemesekét a senior vagy jegyző.

g) 3440. levéltári szám alatt. A n y a k ö n y v, az előbbeni folytatása 1831. nov. 16—1877. augusztusig. 1—187 lap és 188 izsta levél.¹⁾

h) 512. levéltári szám alatt. A n y a k ö n y v, melybe beirták nevöket azon ifjak, kik felvétettek a felsőbb tudományokat hallgatók sorába — diákok lettek 1800—1877-ig. 1—161 lap és 99 tiszta levél.

i) 10210. könyvtári és 64. levéltári szám alatt. Liber memorialis 1—93. lap. 2-r.

1—64. t. Előljárási gyűlések jegyzőkönyve 1743. decz. 16-tól 1748. május 23-ig.

67—93. l. Bethlen János legátumának jegyzéke s folytatólag kötlevelek címei.

k) 10211. könyvtári és 186. levéltári szám alatt. A tanoda jövedelmének, kötleveleinek és drágaságainak jegyzéke 1760-ban. 2-r.

l) 10212. k. szám alatt. Számadás a pártfogóktól kapott búza és kamatokról 1708—1717-ig. 4-r.

m) 4082. k. sz. a. Rationarium. Búza, bor, pénz és más vegyes bevételek és kiadások naplója 1714. július 6-dikától 1719-ig. 4-r.

n) 3449. levéltári sz. a. Kimutatás a gabona- és borjövödelemről 1791. és 1835—1850. években. 2-r.

¹⁾ f) és g) alatti két anyakönyv szerint 1777—1877-ig, 100 év alatt belépett a tanodába 9524 tanuló.

6 Törvény és jogi kéziratok 76.

Országgyűlési tudósítások Pozsonyból, 1832. december 17-től 1836. május 2-ig. 1—344. szám és toldalék az utolsó számhoz 345 Pestről. Szerkesztő Kossuth Lajos. 1833. nov. elejétől, 1834. február végeig Orosz József.

Törvényhatósági tudósítások. Kossuth Lajos levelezése 1836. júliustól 1837. május 9-ig. 1—23 levél. (1, 2, 7 hiány.)

Országgyűlési tudósítás Pozsonyból, 1839. június 7—1840. május 13-ig, 1—91. szám. Szerkesztő Stuller Ferencz, a 73-ik számon kezdve Bodon Ábrahámmal.

1832-iki pozsonyi országgyűlési tudósítások 1833. márcz. 25-ig. Szerzője ismeretlen.

Kolozsvári tudósítások (az országgyűlésről) 1834. máj. 26—nov. 17-ig. 1—40. szám. Ennek folytatása »Erdélyi országgyűlés« czímen 1-ső hónap (december) 1—8. szám. 2-ik hónap 1835. január, 9—16. szám. 3-ik hónap február, 17—18. szám, Szentivánitól.

Országgyűlési tudósítások Szebenből 1837. ápril 17—jun. 16-ig. 1—14. sz. Szerkesztő Virág Károly.

Erdélyi országgyűlési lapok Szebenből, Farkas János és Kuthy Lajos levelezése 1837. ápril 18-án kezdve, 1—10 levél =10 ív.

Kövi Sándor sárospataki tanár »Historia et Institutiones juris hungarici«¹⁾ műve olvasása közben tett jegyzetek. Dósa Elek kivonatai jogi cursusokból.

A Colosvariak tractatusa a successoról 1603. magyarul irattott most 1705-ben.

Extractus articulorum diaetalium 1542—1743-ig.

¹⁾ E mű kinyomatását a censura nem engedte meg Dósa Elek e jegyzéke szerint: »Irta, azaz kidolgozta T. T. Kövi Sándor ur... ki is akarta nyomtatni, de amint nekem maga beszéltette, a libr. Censor. Commissio által visszaküldetett. Pest, 1828. szept. 29. Dósa Elek.«

Okmánytár I—175. lap.

a) Szamosközi István donatios levele, adta Rákóczi Zsigmond 1607. október 5-én Gy.-Fehérvárrt; eredeti.

b) Szerződés 1000 frtról, arab nyelven, hártýára írva. Dri-nápoly, 1209. (=1792) Juptuaz adott Azánbor Alexandernek 10,000 hatost (=1000 pengőforint) hat hónapig; ha meg nem fizeti ez idő alatt, akkor a török kormány kényszeríti a megfizetésre. ¹⁾

c) A Talmud 12 kötetben foglalt 36 tárgyalásából egy kis rész, a 9-ik kötetből »Eduth« név alatt: szól a atnuk igazolása, kihallgatása és vallomásairól. A szöveg héber, a magyarázat rabbin írás, mely hasonlít a persához. 14 levél, 8-rét, hártýára írva.

d) A fehérvári kollegiumnak és tanárainak Rabutin generáltól adott védelmező irat, másolatban, 1704. Fehérvárrt.

e) Az ausztriai ház maximája a magyarok forradalmi törekvése ellen, 34 pont. Készítette Grossinger ex Jezsuita 1779.

f) Gyalakuti gr. Lázár János magán és hivatalos levelei, kérelmei és beszédei 1724—1772-ig.

g) A könyvtár gyarapodását mutató lajstromok és okmányok 1749—1874 ig.

h) Könyvtárnoki számadások 1765—1871-ig.

Hirlapok 1848- és 49-ből.

Journal des Debats julius—deczember 1848.

Kossuth hirlapja 1848. jul.—decz.

Közlöny 1848. junius—deczember és 1849. január 14.—junius 30.

Kolozsvári Hiradó 1848. jan. 1.—nov. 7.

Ellenőr 1848. máj. 2.—nov. 1.

Népelem, Ábrázolt folyóirat, Képes újság, Mulattató képes újság, Márczius tizenötödike, Esti lapok, Honvéd, Reform.

¹⁾ Molla Izsák fordítása nyomán.

Wiener Zeitung 1848. jul. 1.—decz. 29.

Hadi lap. Csikszereda 1849. 2-ik szám.

Székely Hirmondó. Kézdi-Vásárhely 1849. 1—5. szám.

Brassói lap 1849. 1—2. szám.

Könyvtáralap.

1. Gr. Teleki Józsefné adott	2000 mfrt	—	dénár.
2. Fekete Mihályné	100	»	—
3. Gr. Bethlen Ádámné	333	»	33
4. Gr. Lázár János (gyalakuti) adott ¹⁾	166	»	60
5. Gr. Rhédei Zsigmondné adott 1769-ben	100	»	—
6. Ugyan Rhédeiné 1775-ben (100 $\ddagger$) ²⁾	500	»	—
7. Gróf Teleki Jánosné, Vay Borbála 1762-ben	1200	»	—
8. Ennek kamatja 1762— 1797-ig	2592	»	—
9. Gr. Toldalagi László adott	250	»	—
10. Ennek kamatja 1780— 1788-ig	120	»	—
11. 1765—1797-ig a könyvtár jövedelméből más célra for- dított ³⁾	2922 mfrt	80	dénár.
12. T. Barátosi ur (?)	180	»	—
13. T. Dósa Gergely özvegye	180	»	—
14. Gr. Teleki Mihály ⁴⁾	240	»	—

Összesen 10,884 mfrt 73 dénár,

¹⁾ Lásd 1—4. pontra Técsi Miklós könyvtárnok számadását 1765.

²⁾ Lásd 5—6. pontra 292. levéltári szám. A 100 arany évi kamatját 30 mfrt 72 pénzben számította s ebből 10 mfrt 72 pénzt könyvtárnoki fizetésre rendelt.

³⁾ 7—11. pontra lásd okmánytár 141^a Zilahi Sámuel kimutatását.

⁴⁾ 12—14. pontra lásd okmánytár 141^b Török János kimutatása 1837-ben.

Átvitel 10,884 mfrt 73 dénár.

15. Incze József m.-vásárhelyi ev.
ref. egyház leányiskola tani-
tója 1833-ban irt végrendele-
tében hagyott és 1843-ban a
hagyományozó halálakor fo-
lyóvá tétetett¹⁾

300 > — ,

Összesen 11,184 mfrt 73 dénár.²⁾

Ezen 11,184 mfrt 73 pénz = 3728 frt 24 $\frac{1}{2}$ kr. pgfrt = 3914 frt 65 kr. osztrák érték összegből mennyi fordítottatott könyvszerzésre, tisztán kimutatni nem lehet a hézagos adatok miatt. A könyvtár-alapítás 1765. körül veszi kezdetét, az alapítványok nagyrésze akkor tétetett a könyvtár alaptőkéjére; a könyvtár nagyobb terme is a nagy hallteremmel (auditorium) együtt ez időponton 1777—1784. építettett s az alapítók némelyike éppen intézkedett is az iránt, hogy alapítványa kamatja bizonyos ideig az építettés költségei fedezésére fordíttassék. Nem lehetetlen, hogy még a tőke egy részét is fölemésztette a költséges építkezés. Ebből kimagyarázható, hogy az említett alaptőke jövedelmével nem áll arányban a könyvszerzésre fordított kiadás

¹⁾ Végrendelet.

²⁾ A könyvtáralap tőkéjére vonatkozólag van meg Szász István tanártól 1846. és 1848-ból két kis jegyzék, az első szerint 1845-ik év kezdetétől kamatozólag :

a) 720 mfrt; b) 150 mfrt; c) 130 frt; d) 80 frt. : összesen 1080 mfrt. Ehez járul az incezeianus fundus 750 mfrt. Összesen tehát 1830 frt.

Az 1818-iki jegyzék szerint »1847. év végeig gyült kamat 312 frt 90 dénár. Ebből 170 mfrt tőkésítettén, 1848. kezdetével tőkealap 2000 mfrt s megmarad még 142 mfrt 90 dénár kamat.« Hogy az *a. b. c. d.* pontok alatt kitett összegek, mint az alaptőkének egyes részei, honnan kerültek, kik adták azokat, nincs megemlítve. Az Inceze-alap 750 mfrt. Én 300-ról tudok, a 15-ik pont alatt Incze Józsefé; 450-ről még eddig nincs tudomásom.

Ugy tünik ki, hogy Szász előtt ismeretlen volt a Török János kimutatása, valamint Török előtt is a Zilahié. — Ez utolsó 1797-ben készítette 1765—1797-ig terjedőleg, tehát 32 évről; Török 1837-ben 1792-ön kezdve, tehát 45 évről s már ez eléggé mutatja, hogy ő nem látta Zilahi kimutatását. Szász 1846 november 6-án jegyzett keveset s ő is hallgat a Török s igen természetes, a Zilahi kimutatásáról is. Mindenik új korpontot (Aera) állít fel a könyvtáralap kezdete, keletkezése és gyarapítására nézve.

s a fönebb közlött »szerzés« után itélve 30 év alatt 1765—1795-ig évenként alig 80—100 magyar forint fordítottatott a kitűzött czélra. ¹⁾)

E század első felében még homályosabb a könyvtár gyarapítására fordított kiadások története: igen kevés a mi e tekintetben tétetett. Kire nehezedik a mulasztás vádjának sulya? Az ügyvezetők- vagy a körülményekre? az 1811-iki devalvatio, vagy később az 1848—49-iki mozgalmak után bekövetkezett zavaros pénzviszonyokra? nehéz eldönteni. Szolgáljon a kárpótlás- és vigasztalásul az, hogy a tanodai előljáróság a mult mulasztásai- ból eredett hiányokat 1858. óta a legbuzgóbb törekvéssel igyekszik kiegyenliteni, a mennyiben 300—400 frtig terjedő összeget fordít minden évben könyvszerzés és kötetésre. Hozzávéve még ehhez a könyvtárnoki 52 frt évi fizetést; továbbá a könyvtárhelyiség bővítésére, új könyvpolczok készíttetésére és kéziratok másoltatására koronkint fordított és fordítandó nagyobb-kisebb összegeket, az említett 300—400 frtot könyvtári költség jóval meghaladja a 3914 frt régi bizonytalan alaptőke törvényes évi kamatját.

A könyvtár gyarapodása eszközöltetik még:

a) Cserevásár útján.

b) A magyar tudományos Akadémia és Kisfaludi társaság kiadványai által.

¹⁾ Az elősoroltakon kívül volt még a könyvtárnak mellékjövedelme is gabona-, bor- és papirból; továbbá eladott, hiányos és szakadozott könyvekből. Gr. Teleki Lajosné, iktári Bethlen Kata szokott küldeni Págozsárról dézma búzát és Sorostélyről dézma bort: így küldött 1768. február 2-án 23 véka búzát, ez eladatott 13 mfrton; ápril 15-én 60 véka elegybúzát, eladatott 25 mfrton; november 3-án 12 veder bort, eladatván, bejött 13 mfrt 76 dénár. 1775-ben újból küldött 40 veder bort, ebből bejött 42 mfrt, 1817-ben jött a székelyföldvári dézmás szőlőből 109 veder bor, a könyvtár részére. A bort rendszeren a tanoda árusította el, megbízván borméréssel egy diákot, ki a bejött pénznek $\frac{1}{8}$ -ad részét kapta.

Ezek mellett a könyvtárnokok papirt árultak a könyvtár jövedelme szaporítása végett s a tiszta nyereség $\frac{1}{3}$ -öd része a könyvtárnokot illette (4083. sz. anyakönyv 101. lap.), a tanodai előljáróság által 1778-ban hozott határozat értelmében. A bor- és papir-árulás e század első negyedében szűnt meg; Fogarasi Sámuel könyvtárnok számadásában 1825-ben még van említés ezekről

c) A könyvtárosok, kiadók és szerzők által küldetni szokott példányok által.

d) Egyesek adománya által.

e) A tanári kar részére hozatni szokott e folyóiratok és lapok által:

Budapesti szemle.

Századok.

Magyar könyvszemle

Magyar nyelvőr.

Magyar tanügy,

Philologiai közlöny.

Természet.

Természettudományi közlöny.

Tanáregyleti közlöny.

Erdélyi múzeum.

Protestáns egyházi és iskolai lap.

Erdélyi protestáns közlöny

Egyházi és iskolai szemle.

Néptanítók lapja.

Ausland.

Litterarisches Centralblatt.

Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen

Unterricht.

f) A tanodai ifjuság olvasó-egyletének lapjai által

g) A helyi casino szépirodalmi lapjai és folyóiratai által.

Könyvtárnoki hivatal és könyvtárnokok névsora az egyesülés után 1718.

Könyvtárnokok rendszeren az osztálytanítók jelesbjei közül választattak és tétettek s ezek a tanodából kilépésük idejéig folytatták e hivatalt is a köztanítás mellett egy rendes tanár felügyelete (thecae inspector) alatt 1858-ig. Ekkor kezdődik az állandó könyvtárnokság Vajna S. s. tanárral. Átadás alkalmával az új könyvtárnok két biztos jelenlétében vette át elődjétől a könyvtárt, megszámitván czímtár szerint a könyveket és leltár

szerint a könyvtárban elhelyezett más tárgyakat, valamint a külön álló levéltárt és az oda biztonság végett letett idegen tárgyakat is. Hivatala végével beadta számadását a tanári karnak s a talált hiányokat köteles volt megtéríteni s csak azután adatott ki részére a fölmentvény.

Könyvkiadásra vonatkozólag következő szabályok vannak czédulákra nyomtatva a könyvtárnok részére:

Kiadatnak könyvek:

1. A tanodai tanároknak, rövidebb vagy hosszabb ideig.

2. A tanodai ifjaknak, (kezdve az 5-ik középosztályon) kik minden szorgidő végével, sőt előbb is, bármikor a könyvtárnok felszólítására, kötelesek beadni a kivett könyveket. A városról kivinni vagy falura kiküldeni, úgy a tanodában kézikönyvül használni, tilos.

3. Idegenek csak térítvény és egy rendes tanár jótállása mellett 15 vagy 30 napra, a könyv terjedelméhez mérten; de két hónál hosszabb időre semmi szín alatt nem.

4. Kéziratokat, ritkaságokat, unicumokat csak a tanodai előljáróság beleegyezésével adhat ki a könyvtárnok.

5. A kivevő, a könyvben okozott kárt, vagy az egész könyvet, ha azt elveszti, köteles megtéríteni.

6. Könyvkiadás ideje Szentgyörgynaptól Szentmihálynapig, szorgidőn minden csütörtökön és szombaton délután 2—4 óráig; Szentmihálynaptól Szentgyörgynapig minden szombaton délután 2—4 óráig.

A czédulák második lapjain térítvények vannak a könyv-kivevők részére.

A könyvtárnokok névsora csak 1765-től kezdve kimutatható pontosan a könyvtárnoki számadásokból; a megelőző évekről nincsenek számadások s így a könyvtárnokok is 1765. előtti időből csak az anyakönyvben neveik után később tett »thecarius jelző nyomán ismeretesek; de hogy mely évek alatt szolgáltak, bizonytalan, kivéve azon négyet, kik a hivatali idejük alatt szerzett könyvekbe neveiket bejegyezték. Időrendben ekép következnek:

1. Sároi N. János	1721.
2. Galgóci András	1722.
3. Diószegi János	ki 1729-ben senior.
4. Szallai István	—
5. Esztergami Zsigmond	— senior 1372.
6. Vajai István	juratus 1735.
7. Makai D. Tamás	1736.
8. Taczi György	1738.
9. Kápolnai István	—
10. Nyárádi Imre	—
11. Bitai Ferencz ¹⁾	—
12. Zágoni A. András ²⁾	—
13. Benedek János ³⁾	— ¹
14. Szilágyi József ⁴⁾	1756—1762.
15. Szilágyi Mihály ⁵⁾	1763—1765. jul. 24.
16. Técsi Miklós ⁶⁾	1765. nov. 27.—1771. decz. 5.
17. Simon János ⁷⁾	1772—1776.
18. Zilahi Sámuel ⁶⁾	1776. jun. 25.—1780. aug. 31.
19. Kádár György	1781. aug. 31.—1783. nov. 6.
20. Nagy István ⁹⁾	1783. nov. 6—1786. márcz. 13.
21. Galaczi János ¹⁰⁾	1786. márcz. 14.—1789. okt. 14.
22. Antal János ¹¹⁾	1789. okt. 14.—1792. jan. 24.
23. Szabó András	1792. jan. 24.—1794. okt. 15.
24. Székely Márton ¹²⁾	1794. okt. 16.—1796. máj. 23.
25. Baranyai Mihály	1796. máj. 28.—1800. ápril 2.
26. Incze Simon	1800. ápr. 2.—1803. decz. 30.
27. Csernátoni Sámuel	1804. jan. 1.—1807. jul. 16.
28. Molnár Sámuel ¹³⁾	1807. jul. 16.—1811. jul. 24.
29. Péterfi Pál ¹⁴⁾	1811. jul. 24.—1815. okt. 3.

Az anyakönyvekben neveik után tett jegyzetek nyomán kimutatva melyik minő állomást nyert a tanodából kilépése után:

¹⁾ Levita Ákosfalván. ²⁾ Pap Gyalakután. ³⁾ Doktor. ⁴⁾ Fiscalis procurator; azután alkirálybíró Marosszéken s a maros-vásárhelyi collegium algondnoku ⁵⁾ Dézsi pap ⁶⁾ Szentbenedeki pap ⁷⁾ Ernyei pap. ⁸⁾ 1788—1762-ig lector, azután 1808-ig r. tanár Maros-Vásárhelytt ⁹⁾ Selyei pap. ¹⁰⁾ M.-Régeni pap. ¹¹⁾ 1799—1833-ig tanár Maros-Vásárhelytt, azután püspök. ¹²⁾ Maros-Vásárhelyi pap. ¹³⁾ Maros-Vásárhelyi tanár. ¹⁴⁾ S.-Pataki tanár, később orvos és a tanoda algondnoka M.-Vásárhelytt.

30. Magyarósi Sz. József ¹⁾	1815. okt. 3.—1818. jul. 1.
31. Péterfi József ²⁾	1818. jul. 1.—1819. decz. 10.
32. Albert György ³⁾	1819. decz. 10.—1822. okt. 5.
33. Bod Péter ⁴⁾	1822. okt. 5.—1825. máj. 20.
34. Fogarasi Sámuel ⁵⁾	1825. máj. 20.—1827. aug. 20.
35. Antal László ⁶⁾	1827. aug. 20.—1829. aug. 20.
36. Dósa Lajos ⁷⁾	1829. aug. 20.—1830. aug. 24.
37. Albert Márton ⁶⁾	1830. aug. 24.—1832. okt. 6.
38. Agyagási Elek ⁹⁾	1832. okt. 6.—1834. jul. 7.
39. Dali István ¹⁰⁾	1834. jul. 7.—1835. jul. 7.
40. Téglási Ádám ¹¹⁾	1835. jul. 7.—1838. szept. 30.
41. Dósa István ¹²⁾	1838. okt. 1.—1839. szept. 10.
42. Nyárádi István	1839. szept. 10.—1841. jun.
43. Garda Márton ¹³⁾	1841. jun.—1843. június.
44. Kiss József ¹⁴⁾	1843. jun.—1845. május.
45. Vályi Pál ¹⁵⁾	1845. máj.—1847. május.
46. Madaras János ¹⁶⁾	1847. máj.—1850. okt. 10.
47. Böjthe János ¹⁷⁾	1850. okt. 14.—1851. jun. 30.
48. Koos Ferencz ¹⁸⁾	1851. jul. 18.—1855. febr. 27.
49. Pethő György ¹⁹⁾	1855. febr. 27.—1856. febr. 13.
50. Ilyés Bálint ²⁰⁾	1856. febr. 13.—1857. jul. 5.
51. Koncz József	1857. jul. 5.—1858. szept. 5.
52. Vajna Sándor ²¹⁾	1858. szept. 5.—1859. aug. 16.
53. Deák József ²²⁾	1859. aug. 16.—1871. szept. 2.
54. Koncz József, másodszor	1871. szept. 2.—

¹⁾ Székelyudvarhelyi ref. tanár. ²⁾ Marosvásárhelyi pap és esperes
³⁾ Magyarói pap. ⁴⁾ Bethlen-udvar jogügyi biztosa Bethlenben. ⁵⁾ K.-Gál-
falvi pap és egyházkerületi közjegyző. ⁶⁾ Orvos. előbb Nagy-Enyedon,
a forrada'om után Maros-Vásárhelytt s ugyanitt a reform tanoda és egy-
ház főgondnoka. ⁷⁾ Ügyvéd, prefectus ⁸⁾ Ügyvéd Maros-Vásárhelytt
⁹⁾ Helyettes tanár Maros-Vásárhelytt; m.-madarasi, b.-kereszturi, lőrincz-
falvi és somósdit nap; jelenleg magánzó Szovátán. ¹⁰⁾ Sz.-Csávási pap és
esperes. ¹¹⁾ Ügyvéd Székelyudvarhelytt. ¹²⁾ Prefectus. ¹³⁾ Sáremerki pap ¹⁴⁾
Számvevő a széknél. ¹⁵⁾ Nyárad-Szentbenedeki pap és esperes. ¹⁶⁾ Szövérdi
pap. ¹⁷⁾ Köbölkuti pap. ¹⁸⁾ Bukuresti pap; képezde-igazgató Déván és
Máramaros-Szigeten; tanfelügyelő Nászód-Beszterce vidékén. ¹⁹⁾ M.-Paniti
pap. ²⁰⁾ Kisújszállási pap. ²¹⁾ Tanár Maros-Vásárhelytt és Seps-Szentgyör-
gyön; később tanfelügyelő Háromszéken. ²²⁾ Maros-Vásárhelytt s tanár;
Kolozsvártt polg. iskolai r. tanár.